
ČLOVEK, TVOR NEPOUČITELNÝ

NAD PROZAICKOU ZBIERKOU *DOM PRE JELEŇA*
OD DOMINIKY MORAVČÍKOVEJ

ZUZANA URBANIČOVÁ

MAN, A CREATURE UNTEACHABLE. ABOUT THE PROSE COLLECTION *DOM PRE JELEŇA*
BY DOMINIKA MORAVČÍKOVÁ

In this paper, we analyse a collection of short stories entitled *Dom pre jeleňa* (2002) by the author Dominika Moravčíková, who has already drawn attention to herself with her literary debut, a collection of poems, *Deti Hamelnu* (2020). In both collections, we can observe similar authorial practices, thematic focus, but also specifics analogous to a distinct movement in contemporary Slovak literature.

Keywords: Dominika Moravčíková; *Dom pre jeleňa*; contemporary Slovak prose

Meno doktorandky odboru muzikológie na Karlovej univerzite v Prahe, publicistky, poetky i prozaičky Dominiky Moravčíkovej (1992) výrazne rezonuje v slovenskom kultúrnom prostredí od roku 2019, keď uspela v prestížnej básnickej súťaži Básne SK/CZ, ale aj v súťaži Poviedka, ktorú každoročne organizuje vydavateľ Koloman Kertész Bagala. Jej literárnym debutom z roku 2020 je zbierka básní s názvom *Deti Hamelnu*.⁽¹⁾ Moravčíková svoju zbierku, prijatú literárnymi kritikmi (Urbanová 2020; Mikšík 2021; Rebro 2021) s nadšením, rozdelila do piatich častí v rôznych časových a priestorových rámcoch, pre ktoré

1 Kniha získala ocenenie Kniha roka denníka Pravda (2020), nomináciu v súťaži za poéziu s názvom Zlatá vlna (2021).

je spájajúcim prvkom okrem inšpirácie folklórom, tradičnosťou, legendami či mýtickými postavami i pocit vykorenenosti alebo stále súčasná problematika rasovej, genderovej, sociálnej či vizuálnej „inakosti“.⁽²⁾ Práve ono nezapadnutie do konvencií a štandardov je dôvodom vyľúčenia lyrického subjektu, či v prípade Moravčíkovej zbierky lyrickej „postavy“ (Urbanová 2020), na perifériu. Ak je skutočnosť subjektom uvedená, musí ju bezpodmienečne uniesť a nájsť seba samého vo veľkých prírodných, kultúrnych či náboženských systémoch. Zdá sa, že ide o tematiku blízku Dominike Moravčíkovej, pretože aj v prozaickom debute s názvom *Dom pre jeleňa* z roku 2022, čiže v zbierke poviedok nominovanej na cenu Anasoft litera, sa s postavami spája pocit „inakosti“. Svoje „iné“ postavy autorka situuje nielen na areálovú perifériu, ale i na perifériu sociálnu pre im prisudzovanú mýtickú silu prejavovanú zvieracím génom, telesnú zvláštnosť alebo pre nezdieľanie rovnakých náboženských či morálnych hodnôt.

„Žijeme v krásnom kraji v pohraničí,“ (Moravčíková 2022, 7), tak znie veta, ktorou Dominika Moravčíková otvára zbierku poviedok. Nehovoríme však len o geografických hraniciach, ale aj o hranici medzi snom, mýtom a skutočnosťou, o kultúrnych hraniciach, o hranici medzi divokosťou a „civilizáciou“ i o hraniciach časových. Vo väčšine poviedok si musíme časopriestor len domyslieť, príbehy, s ktorými nás autorka zoznamuje, nesú charakter zakódovanosti v našej kolektívnej pamäti, sú univerzálne a fungujúce v každom historickom období. V Krtiakoch, Lyskách, Plhaniciach alebo v Kozline prežíva univerzálny príbeh v objatí magických, hmlou zakrytých dolinách či kopcoch. Čo sa nachádza za nimi, to nik nevie. K jednotlivým chalupám, salašom ani k domovom nevedie žiadna konvenčná cesta, a tak postavy žijú samy pre seba, pracujú, dodržujú lokálne rituály, veria poverám v prúde osobitne plynúceho času a nezaujíma ich, čo sa deje za hranicou ich vsi.

2 Radoslav Passia v zbierke badá angažovanosť až politické postoje (Passia 2022). Samotná autorka však na Mesiaci autorského čítania v roku 2021 hovorí, že priradenie textov medzi „angažovanú poéziu“ ju mrzí, pretože výber témy bol primárne osobný.

V našej časti dediny sa na noc nezamykáme. Pod dvere kladieme pasce. Večer moje dcéry zatvoria okenice a na verandu vysypú črepiny skla, ktoré jedna z nich na svitaní zametie predtým, ako vypustí sliepky. [...] Podľa oblohy hodnotím, aké bude počasie a potom sa chytím práce (Moravčíková 2022, 177).

Izolovanosť priestoru umocňuje i práca s postavami. Postavy trpiace anomáliami sú v areáli i v komunite uväznené. Stvorenia, ktoré sa rozhodnú prekročiť hranicu svojho domova, sa naspäť zväčša nevracajú. Nevrátil sa Gregory premenený v zakliatom dome na jeleňa alebo Alja, o ktorej sa pre časté omdlievanie v dedine hovorí ako o Hladokrkovi, „hraničiarovi medzi svetom ľudí a svetom besov“ (ibid., 89). Aj napriek tomu, že sú tieto rodinné prekliatia dôvodom vylúčenia z dedinského, ale aj rodinného kolektívu, sú interpretovateľné ako oslobodzujúci prvok od zväzujúceho ľudského osudu zapríčineného okolím.

Naopak, cudzie postavy, čiže tie s inou empirickou vybavenosťou, sú zase domácou komunitou neprijímané, zväčša nepochopené, nemajú čo narušať symbiózu, v ktorej domáci žijú.⁽³⁾ Táto tendencia je najpríznačnejšia v príbehu slaboduchej a slobodnej Slavónky Ališe, ktorá vyhľadáva cudzie s cieľom vydaja, no okolie jej to zazlieva, pretože nadväzovaním kontaktov naruša zavedený život. Snaha Ališe je však márna, možní ženisi z „cudziny“ sa nevracajú, aj keď „milujú baby v krojoch“ (ibid., 114) a nádejným manželom sa stáva ozbrojený separatista, ochranca hraníc a zakladateľ budúcej Suverénnej slavónskej kresťanskej republiky. Ališa nepociťuje ohrozenie, koná pudovo, rovnako ako väčšina postáv. Pozoruhodné je, že Dominika Moravčíková svoje postavy nenecháva osamelé a zatrpknuté v rozpadávajúcich sa domoch na okraji, pretože do zbierky pridáva aj motív nepodmieneného pudu ľudskej a telesnej blízkosti. Najpríznačnejšie tento

3 Rovnako neprijímané a majoritou nepochopené sú postavy, ktoré „zmizli“ a doma sa opäť „objavujú“ (Peter a Marcela z poviedky „Ľudský mýtus“, postava Gabriely vracajúca sa do Kozliny či Ingrida z poviedky „Vlčia ves“).

motív badať v poviedke „Teplokrvný druh“,⁽⁴⁾ v ktorej si trojica cudzích detí na letných prázdninách u zvláštneho samotára uja Vážaňa pri rituálnom umývaní chrbtov vo vani vytvorí doživotné, až rodinné puto.

Aj napriek tomu, že zbierka *Dom pre jeleňa* je rovnako ako autorkin literárny debut kritikmi a recenzentmi zväčša prijatá,⁽⁵⁾ v známej diskusnej relácii Literárny kvocient je knihe vyčítaná predvídateľnosť a stereotypnosť v sujetových schémach.⁽⁶⁾ Tento názor z diskusnej relácie má svoje opodstatnenie, avšak v príspevku sa sústredíme na dôvod, prečo si myslíme, že stereotypnosť v spojení s archetypálnosťou je funkčná. Kľúčovými bodmi sú dve poviedky, ktoré sa spomedzi ostatných textov vymykajú jasným vymedzením časopriestoru.⁽⁷⁾

Prvou z nich je poviedka „Divoká kačica“, ktorá nás privádza do obdobia partizánskych povstaleckých bojov na Slovensku. Autorka do priestoru opäť prináša tému sociálnej odlúčenosti symbolizovanej polorozpadnutým domom, no príroda a s ňou spätá divokosť sa z príbehu na prvý pohľad vytrácajú. Zároveň dôvodom vylúčenia z komunity už nie je pomalší mentálny vývoj postavy alebo netypické črty tváre, či telo bez ochlpenia, ale proklamované politické idey. Medzi časťou rodiny podporujúcou Hlinkovu gardu a druhou časťou rodiny, aktívnou v pomoci partizánom v horách, stojí malá Lenica, ktorá „vo vojne nadržíava obom stranám, akurát partizánom o čosi menej, pretože sa bojí Rusov“ (Moravčíková 2022, 68). Práve postava Lenice prepája poviedku s opakujúcimi mýtizačnými tendenciami

4 Text, s ktorým Moravčíková získala ocenenie Poviedka v roku 2019.

5 Ján Púček hodnotí, že „Moravčíkovej prozaický debut si zaslúži podobne vrúcne prijatie“ ako jej debutová básnická zbierka (Púček 2022), Kristína Žilincárová zase vydvihuje funkčné prepájanie leitmotívov (Žilincárová 2022).

6 Najkritickejšou diskutérkou relácie je Marta Součková, ktorá zastáva názor, že ide o knihu odohrávajúcu sa v inom čase, no v súčasnosti už nefunguje. Knihe teda vyčíta, že ide o starú literatúru, a archetypálnosť, ktorá býva funkčná v akomkoľvek čase, v knihe Dominiky Moravčíkovej chýba.

7 Nejednoznačnosť časopriestoru mnohokrát umocňuje prepájanie tradičného života na periférii s výdobytkami súčasnej doby. „Naša osada nemá názov, známu históriu, erb, rozoznateľný bod na google mapách ani webstránku“ (Moravčíková 2022, 7).

svojou iracionálnou chtivosťou a pudovosťou, ktoré vyústia do osamelého pôrodu dieťaťa splodeného s Rusom prechádzajúcim po okolí toľ lese. Domovom sa pre slobodnú matku Lenicu stane stále stojaca krivá, režimy prežívajúca chalupa Igora Klocáňa s jeho nevestou. Rodina utláčaná bývalým režimom a s vysokou pravdepodobnosťou, pre ich názory, aj tým nadchádzajúcim.

Druhá poviedka, ktorá sa vymyká schematickosti pre jej evidentné časové ukotvenie, nesie názov „Kozlina“. Autorka nás privádza do súčasnosti a aktuálnych spoločenských problémov, čo naznačuje náhľad na regionálnu politiku obsahujúcu manipuláciu starostu hlavnou hrdinkou Magdou, neznášanlivosť voči Rómom⁽⁸⁾ a najmä dedinská udalosť – otváranie skanzenu za účasti ministra kultúry. K posunu dochádza aj v samotnej práci s magickými prvkami. Prípád zmiznutia ministra „v bližšie neurčenom čase“ (Moravčíková 2022, 58) zmenou časového ohraničenia vyznieva výsmešne až absurdne, poviedka tak získava podobu satiry predchádzajúcich, ale aj nasledujúcich textov. Taktiež návrat postavy Gabriely do rodnej dediny je ak nie prijímaný, tak aspoň akceptovaný. V postavách sa však prebúda predurčenosť a pud tematizovaný v ostatných poviedkach. Podobný osud, aký postretol rómsku časť obyvateľov – teda vylúčenie majoritou –, hrozí i ovdovenej manipulátorke Magde, ktorá sa prebudí po dedinských oslavách s Gabrielou ležiacou na jej nahej hrudi. Magda sa cíti zahanbene a domov odchádza okľukou, aby si ju nik nevšimol. Taký je život v Kozline, v súčasnej regionálnej periférii, obyvatelia neveria na zázraky ani sebe navzájom, rituálne chodia do krčmy, „zamknú brány, vypustia psy a na verandy rozvešajú lampáše“ (ibid., 63).

Práve posledná zmienená poviedka „Kozlina“ nás privádza k závere, že navodením časovej cyklickosti a vyčítanej stereotypnosti autorka hľadá odpovede na stereotypy prevládajúce v našej súčasnej spoločnosti. Stereotypy, pre ktoré sa mnohí z nás cítia diskriminovaní či prehliadaní. Dominujúcim prvkom poviedok je odveká ten-

8 Rasistický nápis „Cigáni do plynu“ (Moravčíková 2022, 56) na múre cintorína.

dencia odsúdiť, vyhnať, ale aj potrestať „inakosť“. V zbierke badáme, ako tento primitívny podvedomý ľudský pud ovplyvňuje naše dejiny, dokáže rozpútať vojny a rozdeliť spoločnosť. Moravčíková sa v diele nebráni alúzii na súčasnú tendenciu nárastu extrémizmu charakterizovaného latentným rasizmom v zbierke reprezentovaného ozbrojeným separatistom, ktorého rétorika na námestiach sa nápadne podobá neoludáckym komunitám na Slovensku. Rovnako sa nevyhýba aktuálnym témam rodovej diskriminácie. Jedným z dominantných prvkov zbierky je sústredenie na myšlienkové pochody a citové prejavov hlavných hrdiniek, ktoré sa túžia vydať, založiť si rodinu, pretože tak je to správne. Ak sa tak nedeje, ich stav nadobúda charakterovú a stigmatizujúcu črtu, ktorej sa nemôžu zbaviť. Moravčíková tematizuje ženský svet, v ktorom vládne prirodzený strach z pôrodu, ale aj strach z potratu pre stratu statusu v rodine, čo v poslednej poviedke „Dom pre jeleňa“ vyústi až do explicitne vyjadreného feminizmu:⁽⁹⁾

Pomohol priviesť na svet dokonca moju kameniarsku neter [...] a mnoho kresťanských detí, naozaj celú jednu generáciu Lysiek odrodil a málokto si toto v toku všetkého diania v dedine poskladal dohromady a uvedomil, akú stopu opatery po sebe Gregory zanechal. A v tom bola určitá nespravodlivosť, pretože u chlapcov, ktorí stavali lávky a ploty alebo sa zapájali do verejného života a brojili proti barbarom a ich móresom, sa ich služba verejnosti pamätá, ale tí, čo drhnú chrbty a tíšia novorodence, pomáhajú v domácnostiach a robia charitu, ako to už býva, preplávajú verejnou pamäťou bez poriadnej zmienky a bez vavrínov (Moravčíková 2022, 158).

9 V zbierke môžeme badať istý vývoj tejto témy. V prvej poviedke „Vlčia ves“ sa stretávame s postavou Ine, ktorá sa snaží vymaniť zo zaužívaného života žien, aj svojím odchodom. Postava prechádza mentálnym vývojom, identifikuje problém, čo vyúsťuje do náznaku aktivizmu: „Ak to nezastavíme, budú sa stále množiť, vždy po meči, nikdy nie po praslici, len po mužskom pokolení. A nakoniec budú na svete už iba vlčí muži“ (Moravčíková 2022, 21).

Jemne naznačí aj tému ekologickej necitlivosti – snahou developera zasiahnuť do chráneného prostredia s cieľom vystavať lyžiarske stredisko. Dôraz kladie na tézu, že plynutím času sa menia aktéri a aktérky, pomenovania a okolnosti, no nikdy nie vážnosť dôsledkov.

Vladimír Barborík si v recenzii všíma aj iný typ pamäti, písanie Dominiky Moravčíkovej nazýva „písaním nadväzujúcim na pamäť literatúry“ (Barborík 2022). Okrem nadväznosti na lyrizačné tendencie a prózu naturizmu⁽¹⁰⁾ badá v textoch i staršie prvky reprezentované napríklad Milom Urbanom.⁽¹¹⁾ Poviedkou situovanou do čias partizánskych bojov Moravčíková nadväzuje zase na vybrané prózy Dominika Tatarku alebo Vladimíra Mináča. Opomenúť nemôžeme fenomén magického realizmu, ktorý sa v slovenskej literatúre udržiaval od medzivojnového obdobia až po sedemdesiate roky dvadsiateho storočia napríklad v prózach Petra Jaroša. V deväťdesiatych rokoch zase zaznamenávame návrat týchto tendencií v spojitosti s rurálnym prostredím, avšak v podobe ich parodovania. Okrem Petra Pišťanka a jeho románu *Rivers of Babylon* (1991) či zbierky poviedok s názvom *Mladý Dôňč* (1993) nemôžeme opomenúť ani pastiše už spomínanej prózy naturizmu v posledných troch poviedkach v zbierke *Slovenský poker* (1993) od Dušana Mitanu alebo texty reprezentanta znovuobjaveného magického realizmu Václava Pankovčína.

Prozaická prvotina Dominiky Moravčíkovej nás privádza k podnetnej literárnoteoretickej diskusii nielen v spojitosti s minulosťou, ale aj s prítomnosťou. Pri pohľade na tendencie v súčasnej slovenskej literatúre je zjavné, že sa Dominika Moravčíková svojimi textami pridáva k aktuálne výraznému prúdu reprezentovaného Alenou Sa-

10 Ide o jeden z vývojových stupňov lyrizačnej tendencie v slovenskej literatúre so začiatkom v medzivojnovom období. Texty najvýznamnejších predstaviteľov Dobroslava Chrobáka, Ľuda Ondrejova či Františka Švantnera do slovenskej literatúry opätovne priťahujú tematiku rurálneho prostredia a prostého a najmä psychologicky ťažko uchopiteľného človeka žijúceho v ňom. Sprievodným znakom naturizmu je únik autorov pred vojnou zničenou realitou do nepoškvrneného prírodného prostredia a zároveň najhlbších vrstiev ľudskej psychiky (Čepan 1977).

11 Autor článku pripomína analogické použitie motívu rozpadávajúcej chalupy z novely „Rozprávky o Labudovi“ (1928).

buchovou (1989), Dominikou Madro (1990) alebo Katarínou Kucbelovou (1979), ktorý Peter Darovec (2021) vo svojej štúdii pracovne nazýva „novým regionalizmom“.⁽¹²⁾ Rozhodne ide o pozoruhodný úkaz v súčasnej slovenskej literatúre, ale pravdepodobne aj sociologický fenomén, keďže primárne autorky mladej a strednej generácie sa literárne, ale aj osobne utiekajú do priestorov, ktoré sú vzdialené ich intelektuálnemu a mestskému životu.⁽¹³⁾ Tieto areály charakterizuje tradičnosť, viera v lokálne mýty a taktiež prežívajúci a stále autentický folklór.⁽¹⁴⁾ Špecifikom ich textov sú prvky, ktoré odporujú empirickému poznaniu, čiže magické. Alena Sabuchová v *Šeptuchách* a Katarína Kucbelová v novele *Čepiec* kladú dôraz na formovanie svojich hrdiniek, ich vyrastanie a pôvod v konfrontácii s ich existenciou v súčasnosti. Dominika Moravčíková sa tematicky približuje skôr *Svätyniam*⁽¹⁵⁾ od Dominiky Madro, ktorá je, mimochodom, zodpovednou redaktorkou zbierky. Dôraz je kladený okrem osobnej identity i na otázky kolektívnej identity či na určenie domova. Najmä posledné spomenuté špecifikum v spojitosti s pocitom vykorenenosti môžeme interpretovať ako reakciu na dynamickosť zmien vo svete a fenomén globalizmu, pred ktorým sa snažia uniknúť. Táto tenden-

12 *Dom pre jeleňa* však snahu Petra Darovca o vymedzenie tohto prúdu komplikuje, keďže Dominika Moravčíková región v jednotlivých poviedkach jasne nelokalizuje, čo autor článku považuje za charakterovú črtu spomínaného literárneho prúdu (Darovec 2021, 77). Moravčíkovej postup smeruje ku kritike ľudského druhu; periféria a podmienky v nej jeho pudy zintenzívňujú.

13 Alena Sabuchová román *Šeptuchy* (2019) zasadzuje do priestoru Podlasia na poľsko-bieloruskom pohraničí, Katarína Kucbelová novelu *Čepiec* (2019) do slovenského regiónu Šumiac pod Kráľovou hoľou, Dominika Madro nás vo *Svätyniach* (2019) privádza do priestoru myjavských kopaníc, odkiaľ samotná autorka pochádza.

14 Peter Darovec v článku, ale aj v iných diskusných reláciách naznačuje, že predstaviť tejto línii sa inšpirovali príbehom a následným úspechom českého románu *Žitkovské bohyně* (2012) od Kateřiny Tučkovéj. Podľa nášho názoru by bola takáto dedukcia zo strany autoriek chybná, keďže Tučkovej román nie je úspešný vďaka tematizovaniu mystickej duchovnosti, ale vďaka autorkinmu niekoľkokrát osvedčenému a medzi čitateľmi vyhľadávanému historizujúcemu rázu. Tento názor potvrdzuje aj fakt, že tematizovanie zabudnutých, periférnych, silno religióznych a svojím spôsobom exotických regiónov sa v českej literatúre objavilo už skôr. Ako príklad môžeme uviesť úspešný román *Paměť mojí babičce* (2002) od Petry Hůlovej.

15 Dominika Madro v debute tematizuje neúspešné manželstvo, neplodnosť, či postavenie žien v komunitách a v rodinnom kruhu.

cia sa stáva nápadnou nielen v literatúre, ako príklady môžeme spomenúť aj oceňovaný film *Piargy* (2022), alebo *Svetlonoc* (2022), či tvorbu výtvarníčky Ivany Šátekovej (1984).

Dominika Moravčíková so zbierkou poviedok *Dom pre jeleňa* získala cenu knižných blogerov v súťaži Panta Rhei. Či ju premení na víťazstvo i nomináciu v Anasoft litera, je otázne pre veľmi silnú konkurenciu v podobe zvučných, známych a etablovaných mien,⁽¹⁶⁾ ale aj v podobe výrazných generačných súputníkov.⁽¹⁷⁾ Ak by sa aj porota rozhodla pre iný literárny text ako *Dom pre jeleňa*, Dominika Moravčíková je zjavným príslušom súčasnej slovenskej literárnej scény.⁽¹⁸⁾

Mgr. Zuzana Urbaničová

Ústav české literatury

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Arna Nováka 1

602 00 Brno

501221@mail.muni.cz

Tento text vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *K aktuálním tendencím v dílech slovenských a českých autoriek* (MUNI/A/1330/2022) podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2023.

16 Jana Bodnárová, Dušan Taragel.

17 Soňa Uriková, Jakub Spevák, Jakub Juhás.

18 Cenu nakoniec získala Soňa Uriková so zbierkou poviedok *Dôvod na radosť* (2022); *Dom pre jeleňa* bol v užšom výbere, teda v TOP 5.

LITERATURA:

Barborík, Vladimír. 2022. „Próza s otáznikmi.“ www.plav.sk, <https://plav.sk/node/268> (prístup 28. 8. 2023).

Barborík, Vladimír; Darovec, Peter; Domorák, Daniel a Součková, Marta. 2022. „LQ – Literárny kvocient #52 Po funuse/Dom pre jeleňa.“ www.youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=HBQZawnpOCO&t=1595s> (prístup 28. 8. 2023).

Čepan, Oskár. 1977. *Kontúry naturizmu*. Bratislava: VEDA.

Darovec, Peter. 2021. „Nový regionalizmus.“ In *K vybraným aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 II*. Eds. Milan Kendra. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 74–85.

Fleyberková, Klára a Moravčíková, Dominika. 2021. „Dominika Moravčíková / MAČ 2021.“ www.youtube.com; <https://www.youtube.com/watch?v=dJ-FAIvfFmRs&t=1760s> (prístup 28. 8. 2023).

Mikšík, Matúš. 2021. „Čo je naratívne, je politické.“ *Glosolália* 10(4), s. 89–92.

Moravčíková, Dominika. 2020. *Deti Hamelnu*. Kordíky: Skalná ruža.

Moravčíková, Dominika. 2022. *Dom pre jeleňa*. Levice: KK Bagala.

Púček, Ján. 2022. „Tvrdé životy, ktoré sa musia žiť. Poviedky Dominiky Moravčíkovej na pomedzí mýtov a reality.“ www.dennikn.sk, <https://dennikn.sk/2996651/tvrde-zivoty-ktore-sa-musia-zit-poviedky-dominiky-moravciko-vej-na-pomedzi-mytov-a-reality/?ref=inm> (prístup 28. 8. 2023).

Rebro, Derek. 2021. „Ten večný prameň strachu z iného.“ www.vlna.sk, <https://www.vlna.sk/ten-vecny-pramen-strachu-z-ineho/> (prístup 28. 8. 2023).

Urbanová, Eva. 2020. „A kde je, prosím vás, ten debut?“ *Knižná revue* 21(11), s. 20–22.

Žilincárová, Kristína. 2022. „Hlasy (z) periférie.“ www.kapital-noviny.sk, <https://kapital-noviny.sk/hlasy-z-periferie/> (prístup 28. 8. 2023).